

**Epidemia zamachów stanów w Afryce.
Analiza sytuacji bezpieczeństwa na kontynencie
w latach 2020–2023**

Mateusz Kabaciński

Security
in practice

Epidemia zamachów stanów w Afryce. Analiza sytuacji bezpieczeństwa na kontynencie w latach 2020–2023

Opracował: Mateusz Kabaciński, 27.10.2023 r.

Afryka jako kontynent o bogatym dziedzictwie kulturowym i historycznym stanowi unikalne pole badawcze dla analizy wydarzeń politycznych. Jednym z kluczowych aspektów przyciągających uwagę jest brak stabilności politycznej. Niezadowolenie społeczeństwa afrykańskiego wyraża się poprzez organizację protestów czy ulicznych zamieszek, a w ostateczności dochodzi do zamachów stanu. W ostatnich latach daje się zauważyć wzmożoną częstotliwość takich zachowań.

Statystyki pokazują, że spośród **486 prób zamachów stanu**, do jakich doszło na całym świecie od 1950 r., aż **214 wydarzyło się w Afryce**, a co najmniej 106 zakończyło się sukcesem. Ponadto statystycznie aż 45 z 54 krajów na kontynencie afrykańskim doświadczyło przynajmniej jednej próby zamachu stanu od zakończenia kolonializmu. Najnowsze wydarzenia w Afryce pokazują również, że zamachy stanu nadal pozostają częstym zjawiskiem. Od 2020 r. doszło do dziewięciu udanych zamachów stanu, z czego aż do ośmiu w byłych koloniach francuskich.

Niniejsza analiza skupia się na badaniu przyczyn, przebiegu oraz skutków zamachów stanu w byłych koloniach francuskich (pominięto zamach stanu w Sudanie – byłej kolonii brytyjskiej). Autor omawia czynniki, jakie wpłynęły na fakt, że do większości zdarzeń doszło właśnie w tych miejscach, nastroje społeczne zarówno przed zamachami, jak i po nich oraz rolę aktorów zewnętrznych.

Zamachy stanu w Mali – sierpień 2020 i maj 2021 r.

18 sierpnia 2020 r. doszło do przewrotu wojskowego. Pucz rozpoczął się rankiem. Z początku buntownicy przejęli kontrolę nad koszarami w Kati – miejscowości położonej około 15 km od Bamako. Następnie, wspierani przez wiwatujący tłum, ruszyli w kierunku rezydencji prezydenta, by domagać się od niego ustąpienia z pełnionej funkcji.

Po opanowaniu budynku aresztowali głowę państwa, jego syna, przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego – Mousse Timbiné, ministra spraw zagranicznych – Tiébilé'a

Dramé i ministra finansów – Abdoulaye’a Daffé¹. Zatrzymanych przetransportowano do wcześniej przejętej bazy. Liderami zbuntowanych Malijczyków byli zastępca szefa obozu w Kati płk Malick Diaw² oraz były dyrektor akademii wojskowej w Kati płk Sadio Camara³.

Wydarzenie to poprzedziły trzy miesiące niepokoju społecznych spowodowanych sytuacją wewnętrzną oraz polityką władz. Efektem niepokoju był przewrót wojskowy oraz zatrzymanie prezydenta kraju Ibrahima Boubacara Keity. Od czerwca 2020 r. dziesiątki tysięcy Malijczyków wychodziły na ulicę Bamako – stolicy Mali. Demonstranci domagali się odejścia głowy państwa, któremu zarzucali nieskuteczność w walce z ugrupowaniami terrorystycznymi, manipulacje wyborcze i nepotyzm. Demonstracje przybierały coraz bardziej radykalny charakter, jak palenie opon czy blokowanie mostów⁴.

¹ E. Akinwotu, *Mali: leader of 2020 coup takes power after president's arrest*, <https://www.theguardian.com/world/2021/may/24/mali-president-prime-minister-and-defence-minister-arrested-sources-say>, 20.02.2023.

² Na krótko przed przewrotem wojskowym powrócił do kraju ze szkolenia w Rosji; F. Muvunyi, *Was Russia behind the coup in Mali?*, <https://www.dw.com/en/was-russia-behind-the-coup-in-mali/a-54705282>, 19.02.2023.

³ Funkcję dyrektora pełnił do stycznia 2020 roku., kiedy to wyjechał do Rosji na szkolenie wojskowe, ; *Who is behind Mali's coup?*, https://www.bbc.com/news/live/world-africa-47639452?ns_mchannel=social&ns_source=twitter&ns_campaign=bbc_live&ns_linkname=5f3ccf661f354f06614b9b3f%26Who%20is%20behind%20Mali%27s%20coup%3F%262020-08-19T07%3A59%3A50.726Z&ns_fee=0&pinned_post_locator=urn:asset:43365c90-1648-4966-8d87-b32e5e4d338c&pinned_post_asset_id=5f3ccf661f354f06614b9b3f&pinned_post_type=share, 22.02.2023.

⁴ *Demonstration Alert – Bamako Mali – Ongoing Demonstrations on Sunday July 12, 2020*, <https://ml.usembassy.gov/demonstration-alert-bamako-mali-ongoing-demonstrations-on-sunday-july-12-2020/>, 13.02.2023.

W konsekwencji zamachu stanu Wspólnota Gospodarcza Państw Afryki Zachodniej (Economic Community of West African States, ECOWAS) potępiła „obalenie demokratycznie wybranego rządu przez żołnierzy puczu”. W swoim oświadczeniu nakazała zamknięcie granic regionalnych z Mali i zawieszenie wszelkich przepływów finansowych między Mali a państwami członkowskimi⁵.

Istotną kwestią, która wyniknęła po przeprowadzonym puczu, było przekazanie władzy. 7 września 2020 r. regionalny blok ECOWAS wyznaczył CNSP czas do 15 września na nominowanie tymczasowego prezydenta, wiceprezydenta oraz premiera. 10 września rządzący wojskowi rozpoczęli trzydniowe konsultacje narodowe z partiami politycznymi, związkami zawodowymi i członkami grup społeczeństwa obywatelskiego⁶.

21 września 70-letni Bah Ndaw⁷ został mianowany prezydentem tymczasowym przez grupę 17 elektorów. Na stanowisko wiceprezydenta wybrano przywódcę CNSP płk. Assimi Goité, a tydzień później ustanowiono premiera. Został nim były minister spraw zagranicznych Moctar Ouane⁸.

W kwietniu 2021 r. administracja Rządu Tymczasowego poinformowała, że oficjalne wybory prezydenckie i parlamentarne odbędą się w drugiej połowie lutego 2022 r. Wtedy miało dojść do legalnego przekazania władzy. Na drugą połowę marca 2022 r. przewidziano również datę drugiej tury wyborów, gdyby w pierwszej żaden z kandydatów nie zdobył poparcia ponad 50 proc. głosów⁹.

14 maja 2021 r. premier Ouane złożył dymisję swojego rządu. W odpowiedzi na to prezydent Ndaw ponownie mianował go premierem i narzucił nadzorowanie przetarasowań w rządzie. Ogłosił również rozpoczęcie dialogu z klasą polityczną celem sformowania nowego, „szeroko okrojonego” rządu¹⁰. 24 maja 2021 r. w godzinach popołudniowych opublikowano dokumenty ukazujące skład nowego rządu. Wywołały one niemałą konsternację wśród

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ndaw to doświadczony żołnierz cieszący się dobrą opinią zarówno w środowisku wojskowym, jak i cywilnym. Przeszedł szkolenia m.in. w byłym Związku Radzieckim, a także w słynnej paryskiej placówce szkoleniowej Ecole de Guerre; *Bah Ndaw named Mali's interim president, colonel named VP*, <https://www.aljazeera.com/news/2020/9/21/bah-ndaw-named-malis-interim-president-colonel-named-vp>, 17.03.2023.

⁸ Warto podkreślić, że Ouane nie był związany z wojskiem.

⁹ *Mali to hold elections next February following post-coup transition*, <https://www.reuters.com/world/africa/mali-hold-elections-next-february-following-post-coup-transition-2021-04-15/>, 12.03.2023.

¹⁰ *Mali's interim prime minister to form new government*, <https://www.france24.com/en/africa/20210514-mali-s-interim-prime-minister-moctar-ouane-to-form-new-government>, 11.03.2023.

wojskowej części rządzącej. O ile kontrola nad kluczowymi ministerstwami nie uległa zmianie, to dwóch przywódców puczu – Sadio Camara i Modibo Koné – zostało zastąpionych przez administrację Ndawa¹¹.

Sytuacja zaczęła być napięta. Kilka godzin po ogłoszeniu rezultatów przetarasowań tymczasowy prezydent Bah Ndaw i premier Moctar Ouane zostali aresztowani przez członków sił zbrojnych i przewiezieni do ośrodka wojskowego w Kati¹². Niedługo po tym płk Goita pojawił się w państwowej telewizji, w której wydał oficjalne oświadczenie¹³. Goita stanowczo potępił zmiany w nowo utworzonym rządzie. Ponadto stwierdził, że wszelkie podjęte działania miały na celu zachowanie postanowień mapy drogowej i obronę republiki¹⁴.

28 maja 2021 r. Trybunał Konstytucyjny Mali mianował płk. Goitę tymczasowym prezydentem¹⁵. W oświadczeniu stwierdzono, że motywacją podjęcia takiej decyzji był wakat na stanowisku prezydenta, zaistniały w związku z rezygnacją Ndawa¹⁶. 7 czerwca 2021 r. w Bamako nastąpiło zaprzysiężenie płk. Goity na stanowisko tymczasowego prezydenta. Ubrany w pełen wojskowy strój Malijczyk wygłosił krótkie przemówienie. Zobowiązał się w nim do „organizacji wiarygodnych, uczciwych i przejrzystych wyborów, które odbędą się zgodnie z harmonogramem”¹⁷.

18 października 2021 r. prezydent Ghany Nana Akufo-Addo, a jednocześnie przewodniczący ECOWAS, wysłał delegację do Assimi Goity z informacją, że zaplanowane na luty 2022 r. wybory prezydenckie muszą odbyć się zgodnie z harmonogramem. W odpowiedzi tymczasowy prezydent stwierdził, że obecna sytuacja na to nie pozwala. W kolejnych dniach ECOWAS ponowił apel do władz malijskich i nałożył nowe sankcje¹⁸.

¹¹ *Mali's interim government appoints new cabinet ministers*, <https://www.france24.com/en/africa/20210524-mali-s-interim-government-appoints-new-cabinet-ministers>, 12.03.2023.

¹² *Mali's military detains president, prime minister*, <https://www.aljazeera.com/news/2021/5/24/military-arrest-malis-president-pm-following-govt-reshuffle>, 12.03.2023.

¹³ E. Akinwotu, *Mali: leader...*

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Mali court appoints Assimi Goita as interim president*, <https://www.aljazeera.com/news/2021/5/29/malis-court-appoints-assimi-goita-as-interim-president>, 14.03.2023.

¹⁶ *Mali's constitutional court names junta leader Goita new interim president*, <https://www.france24.com/en/africa/20210529-mali-s-constitutional-court-names-junta-leader-goita-new-interim-president>, 18.03.2023.

¹⁷ *Assimi Goita: Mali military leader sworn in as interim president*, <https://www.aljazeera.com/news/2021/6/7/assimi-goita-mali-military-leader-sworn-in-as-interim-president>, 18.03.2023

¹⁸ *Final Communique: 4th Extraordinary Summit of the ECOWAS Authority of Heads of State and Government on the Political Situation in Mali*, <https://reliefweb.int/report/mali/final-communique-4th-extraordinary-summit-ecowas-authority-heads-state-and-government>, 24.03.2023.

Ostatecznie po licznych politycznych przepychankach 7 czerwca 2022 r. w malijskiej telewizji odczytano dekret informujący o przeniesieniu wyborów na marzec 2024 r.¹⁹ Harmonogram wyborów przedstawia się następująco:

- marzec 2023 r. – referendum w sprawie zmiany konstytucji;
- październik/listopad 2023 r. – wybory parlamentarne;
- marzec 2024 r. – wybory prezydenckie²⁰.

W odpowiedzi ECOWAS zniósł sankcje gospodarcze i finansowe oraz otworzył granice²¹.

Zamach stanu w Czadzie – kwiecień 2021 r.

11 kwietnia 2021 r. odbyły się wybory prezydenckie w Czadzie. Wzięło w nich udział 10 kandydatów. Jednym z nich był dotychczasowy prezydent Idriss Déby, sprawujący władzę od 1990 r., kiedy to wskutek zamachu stanu przejął kontrolę w państwie. Wstępne wyniki wyborcze opublikowane 19 kwietnia wykazały, że Déby będzie kontynuował swoją kadencję po raz szósty. Zdobył bowiem 79,32 proc. (3 663 431) głosów. Jego kontrkandydatem był Albert Pahimi Padacké, startujący z ramienia Narodowego Wiecu na rzecz Demokracji w Czadzie. Finalnie zdobył 10,32 proc., co równało się 476 464 głosom²².

Tym razem jego kadencja nie trwała długo. Następnego dnia prezydent udał się na północ kraju odwiedzić czadyjskich żołnierzy, którzy odpierali atak rebeliantów²³. Niedługo po dotarciu na miejsce objął dowodzenie. Podczas jednego ze starć odniósł poważne rany, wskutek których zmarł jeszcze tego samego dnia. Czadyjskie prawo nakazuje organizację wyborów prezydenckim w okresie od 30 do 90 dni od śmierci poprzedniego prezydenta. W tym okresie władzę w kraju sprawują przewodniczący parlamentu²⁴.

¹⁹ *Mali junta sets two-year delay until civilian rule*, <https://www.france24.com/en/live-news/20220606-mali-junta-sets-two-year-delay-until-civilian-rule>, 19.03.2023.

²⁰ 1 lipca 2022 r. rząd malijski poinformował o przeniesieniu terminu wyborów prezydenckich na luty 2024; *Mali's transition govt sets February 2024 for presidential election*, <https://www.africanews.com/2022/07/01/malis-transition-govt-sets-february-2024-for-presidential-election/>, 15.03.2023.

²¹ L. Brooke-Holland, *Mali: Why have elections been delayed until 2024?*, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9636/>, 25.03.2023.

²² *Election for Chadian Presidency*, 11.04.2021, <https://www.electionguide.org/elections/id/3551/>, 16.10.2023.

²³ Czad od kwietnia do maja był w stanie wojny domowej. Rozpoczął ją Front Zmian i Porozumienia w Czadzie – ugrupowanie dążące do obalenia czadyjskiego prezydenta i rządu; G. El-Gamaty, *Regional interference is threatening Libya's future as one state*, 7.03.2018, <https://aljazeera.com/opinions/2018/3/7/regional-interference-is-threatening-libyas-future-as-one-state/>, 11.10.2023.

²⁴ K. Woźniak, *Czad – turbulencje ważnego gracza na Sahelu*, 1.05.2021, <https://securityinpractice.eu/analizy/afryka-okiem-analzyka/czad/czad-turbulencje-waznego-gracza-na-sahelu/>, 1.05.2021.

Jednak tym razem stało się inaczej – doszło do przewrotu. Syn zmarłego prezydenta, Mahamata Idriss Déby, wraz z dowodzoną przez niego radą wojskową ogłosił przejęcie władzy w kraju, rozwiązanie rządu oraz unieważnienie konstytucji. Granice kraju zamknięto, wprowadzono godzinę policyjną, ustanowiono 14-dniowy okres żałoby narodowej, a prezydentem na okres 18 miesięcy został Mahamat Déby²⁵. Ponadto mianował się także szefem Tymczasowej Rady Wojskowej Czadu (fr. Conseil militaire de transition, TMC). Po upływie 18 miesięcy miały powstać nowe instytucje dążące do przeprowadzenia wolnych, przejrzystych i demokratycznych wyborów²⁶.

Po ogłoszeniu przejścia władzy przez radę wojskową Front Zmian i Porozumienia w Czadzie (fr. Front pour l'alternance et la concorde au Tchad, FACT)²⁷ stwierdził, że takie

²⁵ *Chad President Idriss Deby has died: Army spokesman*, 20.04.2021,

<https://www.aljazeera.com/news/2021/4/20/chads-president-deby-has-died-of-injuries>, 1.05.2021.

²⁶ *Deby's death and Chad's next day: This is what the army announced*, 20.04.2021,

<https://www.aljazeera.com/news/2021/4/20/chads-military-announces-new-interim-government-after-deby-death>, 1.05.2021.

²⁷ Organizacja polityczno-wojskowa utworzona przez Mahamata Mahdiego Alego w marcu 2016 r. na północy Czadu. Dąży do obalenia czadyjskiego rządu. Jest odpowiedzialna m.in. za rozpoczęcie powstania w północnym Czadzie, w którym zginął prezydent Idriss Déby; *Who are Chad's FACT rebels and what are their goals?*, 21.04.2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/21/who-are-chads-fact-rebels-and-what-are-their-goals>, 16.10.2023.

działanie jest jawnym zamachem stanu, a mianowanie syna dotychczasowego prezydenta stanowi początek do wprowadzenia monarchistycznych rządów. Od tego czasu prowadzono regularne działania wojskowe. 25 kwietnia czadyjski rząd poinformował, że pokonani rebelianci uciekają do Nigru²⁸. 6 maja czadyjskie siły bezpieczeństwa przeprowadziły operację dalszego wypychania rebeliantów poza nigerską granicę²⁹.

9 maja TMC ogłosiła zwycięstwo nad rebeliantami w ofensywie północnej. Początkowo rzecznik FACT, Béchir Mahadi, zaprzeczył takiemu stanowi rzeczy. W międzyczasie do Ndżameny, stolicy Czadu, zaczęli powracać wiwatujący żołnierze z północy. Faktyczne zwycięstwo czadyjskich wojsk uznano, gdy Mahadi wezwał krajową armię do poszanowania praw jeńców wojennych oraz umożliwienie dołączenia zbuntowanych rebeliantów do nowego systemu prawnego³⁰.

Zamach stanu w Czadzie jest wyjątkiem na tle pozostałych puczów, doszło bowiem do niego w okolicznościach innych niż wszystkie. Kluczowa różnica polega na braku przywódcy gwarantującego rewolucyjną zmianę. Syn zmarłego prezydenta prawdopodobnie będzie realizował politykę zbliżoną do tej prowadzonej przez ojca. W związku z tym nasuwa się myśl, że najważniejsza posada w państwie nie zostanie „odświeżona”. Zasiądzie na niej potomek poprzedniego prezydenta sprawującego swoją funkcję przez ponad trzy dekady.

27 kwietnia w stolicy wybuchły protesty, w których zwrócono się do Tymczasowej Rady Wojskowej o wyrażenie zgody na transformację cywilną. Demonstrację rozproszyła policja, używając w tym celu gazu łzawiącego³¹.

Reakcje międzynarodowe polegały głównie na kondolencjach oraz potępieniu trwającej wojny domowej w kraju. 22 kwietnia Francja, w czasie rosnącego niezadowolenia społeczeństwa spowodowanego sytuacją w Czadzie, wystosowała komunikat, w którym

²⁸ *Le Niger affirme sa volonté de coopérer avec le Tchad contre les rebelles du Fact*, 26.04.2021, <https://www.rfi.fr/fr/afrique/20210426-le-niger-affirme-sa-volont%C3%A9-de-coop%C3%A9rer-avec-le-tchad-contre-les-rebelles-du-fact>, 10.10.2023.

²⁹ *Chad rebel group have been repelled, says defence minister*, 6.05.2021, [https://www.africanews.com/2021/05/06/chad-rebel-group-have-been-repelled-says-defence-minister//](https://www.africanews.com/2021/05/06/chad-rebel-group-have-been-repelled-says-defence-minister/), 5.09.2023.

³⁰ *Chad military claims victory over rebels in the north*, 9.05.2021, <https://www.reuters.com/world/africa/chad-military-claims-victory-over-rebels-north-2021-05-09/>, 8.09.2021.

³¹ *Chad protests turn deadly as demonstrators demand civilian rule*, 27.04.2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/27/protests-erupt-in-chads-capital-protesters-demand-civilian-rule>, 19.10.2023.

poparła przejście władzy przez syna Déby'ego. Mimo że był to akt niezgodny z panującą konstytucją, stwierdzono, że pucz odbył się w „wyjątkowych okolicznościach”³².

Niechęć Czadyjczyków do nowego prezydenta sięgnęła zenitu w październiku 2022 r. Wtedy mijał 18-miesięczny okres, po którym Déby miał przywrócić władzę cywilom na drodze wyborów. Ten jednak przedłużył okres swojego mandatu o dwa kolejne lata. Wskutek tego 20 października w stolicy wybuchły gwałtowne demonstracje uliczne, brutalnie tłumione przez siły porządkowe. Zginęły dziesiątki osób (rząd podał liczbę 73 ofiar, ale opozycja twierdziła, że było ich o wiele więcej), ponad 600 aresztowano i osadzono w więzieniach. Na przełomie kwietnia i maja 2023 r. prezydent Déby rozpoczął masowe ułaskawianie rebeliantów aresztowanych w czasie październikowych demonstracji³³.

Zamach stanu w Gwinei – wrzesień 2021 r.

Gwinea do 1958 r. była kolonią francuską. Po uzyskaniu niepodległości nastąpiły czasy reżimów autokratycznych, określanych również mianem „dziesiątek lat skorumpowanych rządów”. W 2008 r. doszło do przewrotu wojskowego, a w 2010 wybrano pierwszego demokratycznego prezydenta, którym został Alpha Condé. Rządził on krajem przez dwie kadencje, czyli zgodnie z konstytucją powinien po tym czasie ustąpić ze stanowiska. Jednak 22 marca 2020 r. prezydent zainicjował referendum, na mocy którego umożliwił sobie wystartowanie w wyborach na trzecią kadencję³⁴.

Decyzja spotkała się z falą krytyki nie tylko ze strony areny międzynarodowej, ale także samych Gwinejczyków. Wybuchły liczne protesty oraz zamieszki skutkujące liczbą nawet kilkudziesięciu ofiar śmiertelnych. Kulminacją niezadowolenia społeczeństwa był zamach stanu przeprowadzony 5 września 2021 r. Około godziny 8.00 czasu lokalnego w pobliżu pałacu prezydenckiego żołnierze zablokowali wyjazd z dzielnicy Kaloum³⁵.

³² J. Irish, T. Salaun, *With eye on Islamist fight, France backs Chad military takeover*, 22.04.2021, <https://www.reuters.com/world/africa/france-defends-chad-military-takeover-needed-ensure-stability-2021-04-22/>, 19.10.2023.

³³ *Chad's new presidential pardon for protesters and failed coup*, 25.05.2023, <https://www.africanews.com/2023/05/25/chads-new-presidential-pardon-for-protesters-and-failed-coup/>, 24.10.2023.

³⁴ *Guinée: quatre choses à savoir sur le référendum constitutionnel reporté qui a plongé le pays dans une nouvelle impasse politique*, 1.03.2020, https://www.francetvinfo.fr/monde/afrique/guinee/guinee-quatre-choses-a-savoir-sur-le-referendum-constitutionnel-qui-a-plonge-le-pays-dans-une-nouvelle-impasse-politique_3846597.html, 15.10.2023.

³⁵ Miejscość, w której znajdowało się wiele urzędów rządowych.

Rozpoczęła się krótka strzelanina między puczystami a siłami prorządowymi. Nie trwała jednak długo. Zaledwie kilka minut później Condé trafił do niewoli rebeliantów³⁶. Dowódca sił specjalnych, Mamady Doumbouya, pojawił się w telewizji państwowej i ogłosił przejęcie władzy w kraju. Jednocześnie oznajmił, że unieważnia konstytucję, rozwiązuje rząd oraz wprowadza 18-miesięczny okres przejściowy³⁷. Wiść o tym wywołała powszechną radość wśród Gwinejczyków. Krótco po tym ogromne tłumy zebrały się w centrum stolicy i wiwatując, świętowali obalenie Condé. Podobne zadowolenie ogłosiły partie opozycyjne oraz związki zawodowe³⁸.

Jacques Gbonimy, szef partii opozycyjnej Unia dla Progresu Gwinei (fr. Union pour le Progrès de la Guinée, UPG), stwierdził, że nie jest zaskoczony zamachem stanu, gdyż złe zarządzanie rządu Condé nie mogło doprowadzić do niczego innego. Ogólnokrajowa federacja związków zawodowych (Union syndicale des travailleurs de Guinée, USTG) również wydała

³⁶ M. Nowakowska, *Zamach stanu w Gwinei*, 10.10.2021, <https://securityinpractice.eu/analizy/afryka-okiem-analzyka/gwinea/zamach-stanu-w-gwinei/>, 10.10.2021.

³⁷ J. Czerep, *Międzynarodowe skutki przewrotu wojskowego w Gwinei*, 7.10.2021, <https://www.pism.pl/publikacje/międzynarodowe-skutki-przewrotu-wojskowego-w-gwinei>, 22.11.2021.

³⁸ Ibidem.

oświadczenie. Podała, że obserwuje sytuację, a jednocześnie ubiega się o respektowanie obietnic złożonych przez juntę wojskową³⁹.

Organizacje międzynarodowe – w tym Unia Afrykańska (AU), Wspólnota Gospodarcza Państw Afryki Zachodniej (ECOWAS), Unia Europejska (UE) i Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) – stanowczo potępiły zamach stanu, jednocześnie wzywając do uwolnienia prezydenta. ECOWAS natychmiast zawiesiła członkostwo Gwinei w organizacji. Podobnie postąpiła AU, która ogłosiła swoją decyzję 10 września⁴⁰.

Zamachy stanu w Burkina Faso – styczeń i wrzesień 2022 r.

Po pierwszej wojnie domowej w Libii i jednoczesnej interwencji NATO w 2011 r. ataki islamistów w Burkina Faso i sąsiednim Mali stały się bardziej powszechne. Od 2015 r. Burkina Faso walczy z tzw. Państwem Islamskim (Islamic State, IS) i Al-Kaidą na swoim terytorium. Żołnierze coraz częściej skarżyli się na opłakany stan sprzętu oraz luki w logistyce i dowodzeniu. Doprowadziło to do coraz liczniejszych protestów i zamieszek. W 2020 r. Roch Marc Christian Kaboré został wybrany na swoją drugą kadencję jako prezydent w wyborach. Spotkało się to z powszechnym niezadowoleniem burkińskiego społeczeństwa.

22 stycznia 2022 r. w stolicy wybuchły antyrządowe protesty. Demonstranci zarzucali obecnemu rządowi, a zwłaszcza prezydentowi, nieudolne sprawowanie władzy, brak bezpieczeństwa oraz liczne ataki ze strony terrorystów. Powszechne niezadowolenie doprowadziło do zamachu stanu.

Następnego dnia w pobliżu rezydencji prezydenta było słychać odgłosy wystrzałów. Początkowo minister obrony, Barthelémy Simore, zaprzeczył pogłoskom o zamachu stanu w kraju, nawołując do powrotu do codziennych zajęć. Jednak kilka godzin później kilka lokalnych stacji informacyjnych zaczęło donosić o aresztowaniu Kaboré. W południe junta wojskowa przejęła siedzibę burkińskiej stacji radiowej. Pojawiły się także przerwy w dostawie internetu.

Tego samego dnia wojskowi w państwowej telewizji ogłosili zdymisjonowanie prezydenta, rozwiązanie rządu oraz unieważnienie konstytucji. Zamachem stanu kierował

³⁹ J. Devermont, *Guinea: The Causes and Consequences of West Africa's Latest Coup*, 8.09.2021, <https://www.csis.org/analysis/guinea-causes-and-consequences-west-africas-latest-coup>, 19.09.2021.

⁴⁰ *African Union suspends Guinea after coup, as envoys arrive for talks*, 10.09.2021, <https://www.france24.com/en/africa/20210910-african-union-suspends-guinea-after-coup-ousting-cond%C3%A9>, 17.09.2021.

oficer wojskowy Paul-Henri Sandaogo Damiba. W swoim oświadczeniu podał, że wojsko zakończyło prezydenturę Kaboré w związku z pogłębiającą się rebelią islamską i pogarszającą sytuacją bezpieczeństwa. Powiedział również, że nowi przywódcy wojskowi będą pracować nad ustaleniem „akceptowalnego dla wszystkich” kalendarza nowych wyborów.

Zamach spotkał się z szerokim poparciem społeczeństwa, szczególnie młodzieżowych organizacji. 25 stycznia liczny tłum zebrał się na placu narodowym w stolicy Wagadugu i świętował zamach stanu, grając muzykę, śpiewając, dmąc w rogi i tańcząc. Pojawiły się doniesienia o paleniu francuskich flag i komentarzach prorosyjskich. Reporter „Reuters” określił to jako „znakę rosnącej frustracji w związku z militarną rolą, jaką dawne mocarstwo kolonialne nadal odgrywa w regionie”⁴¹.

Styczniowy pucz dał Burkińczykom niemalą nadzieję na poprawę sytuacji bezpieczeństwa w kraju. W oczach wielu niepopularność poprzedniego rządu była oparta właśnie o niekompetencje w tym sektorze. Jednak nowy rząd również nie sprostał

⁴¹ A. Mimault, T. Ndiaga, *Burkina Faso crowd celebrates West Africa's latest coup*, 25.01.2022, <https://www.reuters.com/world/africa/burkina-faso-crowd-celebrates-west-africas-latest-coup-2022-01-25/>, 27.01.2022.

oczekiwaniom obywateli. Nota bene, sytuacja terrorystów stosunkowo uległa poprawie po styczniowych wydarzeniach. Do września 2022 r. prawie 40 proc. Burkina Faso było kontrolowane przez siły terrorystów. Dochodziło do wielu porwań i ataków, zarówno na osoby cywilne, jak i siły zbrojne.

Na początku swojej kadencji Dimba, mimo złożonych obietnic o przywróceniu w Burkina Faso demokracji, skoncentrował pełnię władzy w swoich rękach⁴². Niezadowolenie z takiego obrotu spraw rosło nie tylko wśród obywateli, którzy czuli się zawiedzeni decyzjami podejmowanymi przez prezydenta, ale przede wszystkim u wielu młodych oficerów, początkowo popierających styczniowy zamach stanu⁴³.

Z czasem zaczęły pojawiać się scenariusze przeprowadzenia kolejnego puczu. Inicjatorem, a zarazem przywódcą, był Ibrahim Traoré – dowódca jednostki wojskowej w północnym Burkina Faso. Atmosferę antyrządową podsycali Rosja i Turcja, które w ostatnich latach bardzo mocno zwiększyły swoje znaczenie w regionie Sahelu. Jednocześnie wpływy francuskie, jak i rola samej Francji, znacząco zmalały. Kluczową rolę odgrywały tutaj siły Grupy Wagnera. Najemnicy stosowali taktykę „farmy trolli”, polegającej na prowadzeniu działań propagandowych⁴⁴.

Zamach stanu rozpoczął się wczesnym rankiem 30 września 2022 r. W różnych częściach stolicy słychać było odgłosy strzałów. Zamaskowani żołnierze organizowali blokady w centrum miasta. Doszło do kilku starć między siłami rządowymi a puczystami. Na swoim Facebooku prezydent Damiba napisał, że nastąpiła „zmiana nastroju wśród niektórych elementów narodowych sił zbrojnych”. Podjęto próby negocjacji między powstańcami a rządem, które jednak zakończyły się niepowodzeniem. Po informacji o kolejnym przewrocie ludność cywilna zebrała się tłumnie w centrum stolicy, by zademonstrować swoje poparcie⁴⁵.

Wieczorem kapitan Traoré ogłosił, że on i grupa oficerów podjęli decyzję o usunięciu tymczasowego prezydenta Damiby. Jako główny powód podał nieskuteczność jego działań w walce z nasilającą się rebelią islamistyczną w kraju. Następnie wprowadził godzinę policyjną

⁴² Zwolnił ze stanowiska ministra obrony i przejął jego kompetencje.

⁴³ *Burkina: Ibrahim Traoré proclame président, Damiba destitué*, 1.10.2022, <https://www.jeuneafrique.com/1381642/politique/burkina-ibrahim-traore-proclame-president-damiba-destitue/>, 18.10.2023.

⁴⁴ W praktyce wygląda to na rozpowszechnianiu podobnych opinii politycznych (w tym przypadku antyfrancuskich), mających na celu podwyższenie nastrojów „anty”, dzięki czemu łatwiej pozyskać zwolenników szerzonych poglądów.

⁴⁵ R. Maclean, E. Peltier, *Military Officers Announce Coup in Burkina Faso*, 30.09.2022, <https://www.nytimes.com/2022/09/30/world/africa/burkina-faso-coup.html>, 18.10.2023.

od 21.00 do 5.00, zawiesił wszelką działalność polityczną i społeczeństwo obywatelskie, zamknął wszystkie granice powietrzne i lądowe, zawiesił konstytucję, rozwiązał rząd i przejściowe zgromadzenie ustawodawcze (burkiński Senat). Ponadto ogłosił się nowym szefem Patriotycznego Ruchu Ochrony i Restauracji⁴⁶.

W odróżnieniu od pierwszego zamachu stanu reakcje Burkińczyków były stosunkowo mieszane. Owszem, pojawiły się liczne głosy wsparcia i demonstracje uliczne popierające nowych przywódców. Jednak, w odróżnieniu od pierwszego puczu, wielu przestało wierzyć w jakąkolwiek poprawę sytuacji w kraju⁴⁷.

ECOWAS oraz UA potępiły zamach stanu, twierdząc, że przeszkodził on państwu w powrocie do demokracji i poszanowania konstytucji⁴⁸. Rosja wezwała do jak najszybszego opanowania sytuacji, zapewnienia porządku i powrotu do legitymizacji⁴⁹. Szef Grupy Wagnera, Jewgienij Prigożyn, pogratulował Traoré i nazwał go „prawdziwie odważnym synem ojczyzny”. W swoim oświadczeniu przypisał Damibie uwolnienie Burkina Faso spod „jarzma kolonialistów”, jednak nie uzyskał odpowiedniego poparcia ze strony młodych oficerów⁵⁰.

W styczniu 2023 r. Francja rozważała wycofanie swojego kontyngentu stacjonującego w Burkina Faso. W lutym 2023 r. zarówno media burkińskie, jak i francuskie oficjalnie poinformowały o zakończeniu antydżihadystycznej operacji francuskiej. Brało w niej udział około 400 francuskich żołnierzy. Jednak proporcjonalnie do zmniejszania się roli Francji rośnie pozycja Rosji. Potwierdzają to słowa premiera Apollinaire Kyelem de Tembela: „Rosja jest rozsądnym wyborem na nowego partnera w walce z dżihadystami”. Z kolei rzecznik burkińskiego rządu Jean-Emmanuel Ouedraogo stwierdził, że decyzja o wycofaniu wojsk nie oznacza zakończenia relacji burkińsko-francuskich⁵¹.

⁴⁶ K. Woźniak, *Analiza sytuacji w Burkina Faso pod rządami kpt. Traore*, 23.03.2023, <https://securityinpractice.eu/analizy/afryka-okiem-analityka/burkina-faso/analiza-sytuacji-w-burkina-faso-pod-rzadami-kpt-traore/>, 23.03.2023.

⁴⁷ H. Wilkins, *Burkinabes React to News of 2nd Coup in 8 Months*, 1.10.2022, <https://www.voanews.com/a/burkinabes-react-to-news-of-2nd-coup-in-8-months/6772191.html>, 10.10.2022.

⁴⁸ *Burkina Faso: Military officers remove President Damiba in a coup*, 30.09.2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/30/burkina-faso-military-leader-damiba-deposed-coup-army>, 18.10.2023.

⁴⁹ J. Flanagan, *Burkina Faso coup: Putin mercenaries back latest push to tighten grip on Africa*, 3.10.2022, <https://www.thetimes.co.uk/article/burkina-faso-coup-putin-mercenaries-back-latest-push-to-tighten-grip-on-africa-q6rgv2r6l>, 11.10.2023.

⁵⁰ https://t.me/Prigozhin_hat/1736, 20.10.2023.

⁵¹ *French army officially ends operations in Burkina Faso*, 20.02.2023, <https://www.france24.com/en/africa/20230220-french-army-officially-ends-operations-in-burkina-faso>, 15.03.2023.

W kwietniu 2023 r. w mediach pojawiły się wpisy świadczące o możliwości przybycia najemników Grupy Wagnera na tereny Burkiny Faso. O ile kooperacja między Burkiną a Rosją jest potwierdzona, to rząd burkiński zaprzecza, jakoby nawiązano kooperację z wagnerowcami⁵². Jednak niejednokrotnie podkreślono, że burkińscy żołnierze często będą korzystać z pomocy i szkoleń „rosyjskich instruktorów”⁵³.

Zamach stanu w Nigrze – lipiec 2023 r.

Zamach stanu w Nigrze rozpoczął się 26 lipca 2023 r. Junta wojskowa zablokowała wszystkie wyjścia z pałacu prezydenckiego, więząc w areszcie domowym prezydenta Mohameda Bazouma, jego żonę oraz syna. Początkowo pucz nie spotkał się z przychylnością nigerskich dowódców armii. Jednak, jak stwierdzono, „by uniknąć rozlewu krwi i destabilizacji państwa”, puczyści uzyskali ich poparcie. Przywódcą zamachu był nigerski gen. Abdourahamane Tchiani, dowódca gwardii pałacowej⁵⁴.

⁵² S. Mendick, *After Burkina Faso ousts French, Russia's Wagner may arrive*, 7.04.2023, <https://apnews.com/article/burkina-faso-russia-wagner-jihadi-02d9235279f0991cdb6ad3ebb4d3e546>, 17.08.2023.

⁵³ *Burkina Faso country profile*, 21.07.2023, <https://www.bbc.com/news/world-africa-13072774>, 18.10.2023.

⁵⁴ I. Nyffenegger, *The Military Coup in Niger*, 31.08.2023, <https://reliefweb.int/report/niger/military-coup-niger>, 19.10.2023.

Media podają, że w czasie zamachu stanu wystąpiła znaczna dysproporcja sił puczystów w porównaniu do armii rządowej. Według portalu „Midi Libre” liczba puczystów wynosiła 57 tys. żołnierzy przeciwko 30 tys. żołnierzy armii. Przewaga rebeliantów była więc prawie dwukrotna. Głównym powodem przeprowadzenia zamachu stanu miała być profrancuska polityka prowadzona przez Bazouma. Nigerskie społeczeństwo obecnie jest bardzo negatywnie nastawione wobec byłego kolonizatora⁵⁵.

W nocy z 26 na 27 lipca w telewizji państwowej pojawiło się kilku żołnierzy odpowiedzialnych za pucz, w tym gen. Tchiani, który oficjalnie poinformował o przejściu pełni władzy w państwie, obaleniu prezydenta Bazouma i całego rządu. Ogłosił też zamknięcie granic państwa, zawieszenie wszystkich instytucji państwowych, unieważnienie konstytucji oraz wprowadzenie godziny policyjnej⁵⁶.

Obywatele Nigru z zadowoleniem przyjęli wieść o obaleniu profrancuskiego prezydenta. Jeszcze w dzień puczu spora część mieszkańców stolicy wyszła na ulicę, by okazać swoje poparcie. Kilka dni później odbył się marsz, którego uczestnicy zaatakowali francuską ambasadę. W czasie protestu spora część uczestników miała ze sobą flagę Rosji i wykrzykiwała prorosyjskie oraz antyfrancuskie hasła⁵⁷. Tchiani zdobył również poparcie dwóch afrykańskich przywódców: Ibrahima Traoré (przywódcy Burkiny Faso) i Assimi Goity (przywódcy Mali), a także szefa wagnerowców Jewgienija Prigożyna⁵⁸.

Z kolei mocarstwa międzynarodowe, jak Francja czy Stany Zjednoczone, stanowczo potępiły zamach stanu i apelowały m.in. o uwolnienie przetrzymywanego prezydenta. 30 lipca ECOWAS wystosował ultimatum względem junty wojskowej, zgodnie z którym Bazoum miał zostać przywrócony na stanowisko prezydenta w ciągu tygodnia. Junta stanowczo odmówiła. Rozpoczęły się liczne negocjacje, w które zaangażowały się Nigeria i Francja⁵⁹. Ostatecznie

⁵⁵ *Coup d'État au Niger: 57 000 soldats chez les putschistes, la France refuse d'intervenir... quelles sont les forces en présence?*, 6.08.2023, <https://www.midilibre.fr/2023/08/06/coup-detat-au-niger-57-000-soldats-chez-les-putschistes-la-france-refuse-dintervenir-queelles-sont-les-forces-en-presence-11382215.php>, 15.10.2023.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ S. Mednick, *French embassy in Niger is attacked as protesters waving Russian flags march through capital*, 30.07.2023, <https://apnews.com/article/niger-coup-mohamed-bazoum-military-junta-sahel-88ccaa2f004db44601e59475199c5f5be>, 10.09.2023.

⁵⁸ *Russia responsible for Niger coup, says top Ukrainian official*, 1.08.2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/8/1/russia-responsible-for-niger-coup-says-top-ukrainian-official>, 18.09.2023.

⁵⁹ Dla tego drugiego sytuacja w Nigrze była nadzwyczaj istotna. Francja jest prawie całkowicie zależna od Nigru w zakresie wydobycia uranu, wykorzystywanego do zasilania systemu energii jądrowej; F. Ali, *Niger France uranium: African country increases uranium price to €200/kg*, 10.09.2023, <https://www.samaa.tv/20873396-niger-france-uranium-african-country-increases-uranium-price-to-200-kg>, 12.09.2023.

20 sierpnia gen. Tchiani zobowiązał się do zrzeczenia władzy na rzecz rządów cywilnych w ciągu trzech najbliższych lat⁶⁰.

Zamach stanu w Gabonie – wrzesień 2023 r.

26 sierpnia 2023 r. odbyły się wybory prezydenckie w Gabonie, a 30 sierpnia krajowe organy wyborcze ogłosiły ich wyniki. Zwycięstwo odniósł Ali Bongo, zdobywając 64,27 proc. (293 919) głosów. W wyborach uczestniczyło łącznie 19 kandydatów. Obok Alego Bongi realną szansę miał Albert Ondo Ossa, reprezentujący partię Alternance 2023, ale uzyskał on jedynie 30,77 proc. (140 690) głosów⁶¹. Również tego samego dnia odbyły się wybory do Zgromadzenia Narodowego oraz struktur lokalnych. Jednak z uwagi na przewrót wojskowy, wyników nie ogłoszono.

Do puczu doszło wczesnym rankiem 30 sierpnia. Grupa żołnierzy pojawiła się w rezydencji Alego Bongi, ogłaszając przejęcie władzy w kraju. Prezydent został zatrzymany i uwięziony w budynku. W organizacji zamachu uczestniczyli oficerowie sił zbrojnych Gabonu oraz członkowie Gwardii Republikańskiej⁶². Niedługo po udanym przejęciu władzy w państwowej telewizji Gabon 24 pojawiła się junta wojskowa. Rzecznik wojskowy, Ulrich Manfoumbi, na wstępie zaznaczył, że przemawia w imieniu nowej struktury państwowej, określonej mianem Komitetu ds. Transformacji i Odnowy Instytucji (fr. Comité pour la transition et la restauration des institutions, CTRI)⁶³. Ogłosił m.in. unieważnienie ostatnich wyborów, rozwiązanie wszystkich instytucji państwowych (w tym Senatu, sądów, Trybunału Konstytucyjnego, Zgromadzenia Narodowego), zdymisjonowanie prezydenta i premiera oraz zamknięcie granic⁶⁴. Ponadto oznajmił, że kompetencje prezydenta przejmie szef straży prezydenckiej gen. Brice Clotaire Oligui Nguema⁶⁵.

⁶⁰ Ch. Ewonor, *Niger coup leader Gen Tchiani promises to handover power in three years*, 20.08.2023, <https://www.bbc.com/news/world-africa-66562765>, 15.09.2023.

⁶¹ *Election for Gabonese National Assembly*, 26.08.2023, <https://www.electionguide.org/elections/id/4061/>, 29.08.2023.

⁶² *Military coup leader Brice Oligui Nguema sworn in as interim president in Gabon*, 4.09.2023, <https://www.abc.net.au/news/2023-09-05/gabon-coup-leader-nguema-sworn-in-as-interim-president/102814124>, 9.09.2023.

⁶³ *Coup d'Etat au Gabon*, 4.09.2023, <https://www.lexpress.fr/monde/afrique/coup-detat-au-gabon-J5S4YHZNG5FPBNMY6PJLJS3GHM/>, 5.09.2023.

⁶⁴ *Gabon, notre portrait du général Brice Oligui Nguema*, 30.08.2023, <https://mondafrique.com/politique/le-general-clothaire-oligui-nguema-lhomme-fort-du-pouvoir-gabonais/>, 6.09.2023.

⁶⁵ *General Brice Oligui Nguema, the man named to lead Gabon after coup*, 31.08.2023, <https://www.france24.com/en/africa/20230831-general-brice-oligui-nguema-named-gabon-s-new-leader-after-coup>, 2.09.2023.

Ogłoszenie zamachu stanu wywołało powszechną radość w Libreville i innych miastach. Mieszkańcy stolicy w zasadzie od razu rozpoczęli świętowanie i zorganizowali marsze, świętując zmianę dotychczasowego ustroju. Wydarzenie wiązało się nie tylko z zakończeniem wieloletnich rządów rodziny Bongo, lecz również drastycznym zmniejszeniem wpływów Francji⁶⁶.

Arena międzynarodowa bardzo szybko zareagowała na zaistniałe wydarzenie. 30 sierpnia rzecznik Ministerstwa Spraw Zagranicznych w imieniu Niemiec stwierdził: „Z niepokojem śledzimy wydarzenia w Gabonie i monitorujemy sytuację w ścisłej współpracy z naszymi partnerami”⁶⁷. Z kolei rzecznik francuskiego rządu Olivier Veran w oficjalnym oświadczeniu powiedział, że Francja stanowczo potępia przewrót wojskowy. Warto zaznaczyć, że w dniu zamachu na terenie kraju wciąż stacjonowało blisko 400 francuskich żołnierzy⁶⁸.

⁶⁶ A.M. Boudombo, M.S.C. Eyene, *Au Gabon, des proches du président déchu aux arrêts*, 31.08.2023, <https://www.bbc.com/afrique/articles/c4nqk82exzpo>, 7.09.2023.

⁶⁷ *Germany deplores military coup in Gabon*, 31.08.2023, <https://www.aa.com.tr/en/africa/germany-deplores-military-coup-in-gabon/2979986>, 15.09.2023.

⁶⁸ M. Kabaciński, *Dyktatura pod płaszczem demokracji – analiza zamachu stanu w Gabonie*, 19.09.2023, <https://securityinpractice.eu/analizy/dyktatura-pod-płaszczem-demokracji-analiza-zamachu-stanu-w-gabonie/>, 19.09.2023.

Analiza czynników sprzyjających zamachom i punktów wspólnych

W przypadku zamachów stanu w Afryce istotnym jest wyznaczenie czynników sprzyjających występowaniu tych wydarzeń oraz próba znalezienia punktów wspólnych. Autor niniejszej analizy wyróżnił następujące aspekty wspólne dla większości omawianych zdarzeń:

- dziedzictwo kolonialne;
- liczne problemy wewnętrzne;
- walka o władzę (aspekty przywództwa);
- wpływy zewnętrzne.

Zaledwie na przestrzeni ostatnich trzech lat w Afryce doszło do dziewięciu udanych zamachów stanu, z czego aż do ośmiu w byłych koloniach francuskich. Jednocześnie w państwach niegdyś należących do Wielkiej Brytanii klimat polityczny wydaje się stabilniejszy. Dlaczego? Prawdopodobnie kluczową rolę odgrywa tutaj **dziedzictwo kolonialne** oraz sposób, w jaki byli kolonizatorzy prowadzą obecną politykę względem Afryki.

Polityka Francji i Wielkiej Brytanii znacząco się od siebie różni. Francja jest wciąż bardzo obecna w Afryce, o czym świadczy chociażby dziedzictwo językowe. Język francuski

pozostaje językiem urzędowym w wielu afrykańskich krajach. W przypadku Wielkiej Brytanii co prawda język angielski jest obecny wielu byłych koloniach, jednak więzi kulturowe i polityczne nie są tak silne, jak w przypadku Francji. Również wiele brytyjskich kolonii stosunkowo szybko odzyskało pełną niepodległość. Obecnie Anglicy nie ingerują znacząco w politykę wewnętrzną byłych kolonii. Nie można tego powiedzieć o Francji, która utrzymuje bardzo silny wpływ na niektóre z byłych kolonii, zwłaszcza w obszarze gospodarczym i wydobywczym. Przykładem jest Niger – główny eksporter uranu do Francji.

Innym ważnym czynnikiem są wyzwania związane z sytuacją bezpieczeństwa. Państwa położone w regionie Sahelu – czyli m.in. Mali, Czad czy Niger, a także blisko z nim sąsiadujące (jak np. Burkina Faso) borykają się z obecnością organizacji terrorystycznych, jak tzw. Islamic State czy Al-Kaida. Częste ataki znacznie obniżają poziom bezpieczeństwa, a nieskuteczność rządów w ich zwalczaniu prowadziła do niezadowolenia społeczeństwa i pragnienia zmian. Dodatkowo istotną kwestią jest skrajne ubóstwo, co sprawia, że wpływ terrorystów jest bardziej odczuwalny. To z kolei sprzyja rekrutacji i radykalizacji, zwłaszcza młodych, niezadowolonych obecnym stanem rzeczy Afrykańczyków.

Przy okazji biedy nierzadko dochodzi także do korupcji. Zjawisko to jest o tyle istotne, że wpływa na podkreślenie istniejących nierówności społecznych i ekonomicznych. Jednostki zauważające dysproporcje stają się bardziej podatne na frustracje i niezadowolenie związane z niesprawiedliwością. Brak perspektyw na rozwój i poprawienie swojego statusu społecznego doprowadza do przeświadczenia, że jedynie rewolucyjne zmiany mogą coś wnieść. Ułatwia to de facto manipulowanie społeczeństwem (brak dostępu do informacji i umiejętności ich weryfikacji), co w znakomity sposób wykorzystują Rosja i wagnerowcy. Ponadto korupcja znacząco utrudnia efektywne zarządzanie państwem, stwarzając iluzję zależności większości czynników od pieniądza.

Częścią wspólną, łączącą prawie wszystkie zamachy stanów, jest aspekt przywództwa. Każdy z puczów miał swojego lidera/inicjatora. Osoba nim będąca zwykle wywodzi się z wysokiego grona dowódców bądź generałów. Charakteryzuje się charyzmą, proklamuje poprawę sytuacji wewnętrznej kraju oraz stanowczo krytykuje poprzednie rządy. Wyjątkiem jest zamach stanu w Czadzie, co dokładnie opisano przy okazji jego analizy.

Do zamachów stanu nie dochodzi nagle. Jest to długotrwały proces, na który składa się wiele czynników. Społeczeństwo w prawie każdym przypadku (oprócz przewrotu w Czadzie) popierało pucz oraz jego przywódcę. Afrykańczycy wychodzili na ulicę, demonstrowali swoje

niezadowolenie i chęć do zmian. Emocje towarzyszące wydarzeniom były wzniosłe, zwłaszcza wśród młodych, dla których zmiana rządów mogła być szansą na lepsze.

Istnieje jednak pewna kwestia zauważalna w każdym z zamachów stanu, która niejako łączy je ze sobą – krytyka demokracji. Ta forma rządów mimowolnie kojarzy się Afrykańczykom z Francją. Paryż w dużej większości stawał po stronie władzy sprzed zamachu, niezależnie od tego, czy cieszyła się popularnością czy nie. Przykładem jest pucz w Czadzie, kiedy władzę przejął syn zmarłego prezydenta. Francja poparła pucz, mimo sprzeciwu ze strony społeczeństwa. Powody, dla których Paryż opowiada się za ciągłością władzy, są motywowane osobistymi korzyściami. Po pierwsze, akceptacja ze strony Francji oznacza, że jej głos wciąż jest istotny. Po drugie – ciągła władza zapewnia ciągłość interesów.

Jednak dotychczasowa pozycja Francji jest przejmowana przez innych zagranicznych aktorów, takich jak Rosja, Turcja czy Chiny. O ile Chiny wykorzystują Afrykę stricte do robienia „biznesów”, to Rosja inteligentnie korzysta z istniejących nastrojów antyfrancuskich i jeszcze je podsyca. Grupa Wagnera obecna na kontynencie odgrywa bardzo znaczącą rolę. Jest odpowiedzialna za szerzenie propagandy przeciwko Francji (np. podkreślając kolonialną przeszłość⁶⁹) w trakcie demonstracji ulicznych, ale również prowadzi kampanie dezinformacyjne za pomocą internetowych trolli.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że sytuacja polityczna w Afryce jest skomplikowana i zależy od wielu czynników zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Zamachy stanu stają się coraz bardziej popularnym środkiem wyrażania społecznego niezadowolenia, szczególnie w regionie Afryki francuskiej. Istnieje prawdopodobieństwo, że ta tendencja jest silnie związana z prowadzoną przez Francję polityką w regionie. Dziedzictwo kolonialne ma wciąż istotny wpływ na losy wielu afrykańskich państw.

Prawdopodobnym scenariuszem może być częściowe wycofanie się Francji z niektórych krajów afrykańskich, podobnie jak stało się to w Mali. Niemniej jednak istnieją państwa, z których Paryżowi będzie trudno zrezygnować, głównie ze względów

⁶⁹ Prigożyn, popierając zamachy stanów w Afryce, prawie zawsze odwoływał się do emocji związanych z kolonialną przeszłością.

ekonomicznych. Przykładem może być Niger, gdzie wydobycie uranu odgrywa znaczącą rolę w przemyśle francuskim.